

**KUZEY MAKEDONYA TÜRK TİYATROSU METİNLERİNDE
KULLANILAN TÜRKÜLER VE ŞARKILAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

*A STUDY ON TURKISH FOLK SONGS AND SONGS USED IN NORTH
MACEDONIA TURKISH THEATER SCRIPTS*

Selçuk Kürşad KOCA*, Büşra YILMAZ**

*Geliş Tarihi: 03.05.2024
(Received)*

*Kabul Tarihi: 24.05.2024
(Accepted)*

ÖZ: Balkanlar, içerisinde çeşitli milletlerin bir arada yaşadığı bir coğrafyadır. Balkan topraklarında ilk olarak IV. yüzyılda görülen Türkler, Osmanlı döneminden itibaren bölgede son derece etkili olmuştur. Balkan Türkleri, yaşadıkları kentlerde çeşitli yayın organları vasıtasıyla Türk edebiyatını geliştirmişlerdir. Sesler Dergisi, Kuzey Makedonya’da yaşayan Türklerin edebî faaliyetlerini sürdürmelerine imkân sağlamıştır. Sesler Dergisi içerisinde şiir, hikâye, bilimsel yayınlar ve tiyatro metinleri olmak üzere birçok Balkan Türk yazarının eserleri okuyucu ile buluşmuştur.

Balkan Türklerinin çeşitli sanatsal faaliyetlerinde onların kültürel kimliklerine dair unsurlar bulunmaktadır. Kültürel kimliğin belirgin bir şekilde ön plana çıktığı sanat dallarından biri tiyatrodur. Bu çalışmada Sesler Dergisi’nde yayımlanan tiyatro metinlerinden hareketle Türk tiyatrosunda tespit edilen şarkı ve türküler üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Şerafettin Nebi, Hüseyin Süleyman, Süreyya Yusuf, Hasan Mercan, İlhami Emin, Cemal Maksut, gibi yazarların eserleri, Türk tiyatrosunun önemli birer parçası olarak Sesler Dergisi’nde incelenmiştir. Bu araştırma, tiyatro metinlerinde sıkça rastlanan şarkılar ve türküler gibi edebi unsurların belirlenmesi ve niteliksel bir analizin yapılması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

İncelenen dönemde Kuzey Makedonya Türk Tiyatrosu’nda dikkate değer miktarda şarkı ve türkü kullanımı gözlemlenmektedir. Bu durum, Osmanlı sonrası dönemde ulusal kimliklerin korunması ve yaşatılması gerekliliğiyle yakından ilişkilendirilmiştir. Özellikle Türk kimliğinin devamını sağlamak adına Türk tiyatrosunun önemli bir araç olduğu görülmektedir.

Şarkılar ve türküler, tiyatro metinlerinde sadece eğlence unsuru olarak değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bir arka planı yansıtarak izleyicilerin duygusal bağ kurmasını sağlayan önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu tür edebi öğelerin yoğun kullanımı, seyircinin milli kimlikleriyle bütünleşmesine ve bu kimlikleri yaşatma sürecine katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Kuzey Makedonya, Türk tiyatrosu, türkü, şarkı, kimlik

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, skusadkoca@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5974-7553.

** xbuusrayilmaz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7112-2481.

OPEN ACCESS

© Copyright 2024 Koca & Yılmaz

ABSTRACT: The Balkans is a geography where various nations live together. Turks, who first appeared in the Balkan lands in the 4th century, have been extremely influential in the region since the Ottoman period. Balkan Turks developed Turkish literature through various publications in the cities they lived in. Sesler Journal enabled the Turks living in North Macedonia to continue their literary activities. In Sesler Journal, the works of many Balkan Turkish writers, including poetry, stories, scientific publications, and theater texts, have met with the readers. There are elements of their cultural identity in various artistic activities of the Balkan Turks. One of the branches of art in which cultural identity comes to the fore is theater. In this study, an analysis was made of the songs and folk songs identified in Turkish theater based on the theater script published in Sesler Journal. As an important part of Turkish theater, the works of writers such as Şerafettin Nebi, Hüseyin Süleyman, Süreyya Yusuf, Hasan Mercan, İlhami Emin, Cemal Maksut were examined in Sesler Journal. This research was carried out to identify and qualitatively analyze literary elements such as songs and folk songs that are frequently encountered in theater scripts. A remarkable amount of song and folk song usage is observed in the North Macedonian Turkish Theater during the examined period. This situation has been closely associated with the need to protect and preserve national identities in the post-Ottoman period. It is seen that Turkish theater is an important tool to ensure the continuation of Turkish identity. Songs and folk songs stand out in theater scripts not only as entertainment elements but also as important elements that enable the audience to establish an emotional bond by reflecting a cultural and historical background. It is thought that the intensive use of such literary elements contributes to the integration of the audience with their national identities and to the process of keeping these identities alive.

Key Words: Balkans, North Macedonia, Turkish theatre, folk song, song, identity

EXTENDED ABSTRACT

Balkans are a geography where various nations live. The Turks first seen in Balkan lands in the 4th , since the Ottoman period has been extremely effective in the region Balkan Turks have developed Turkish literature through various broadcasting organs in the cities where they live. The magazine called as “Sesler” made possible to continue the literary activities of the Turks living in Northern Macedonia.

The works of many Balkan Turkish writers, including poems, stories, scientific publications and theatre texts, met with the readers in Sesler Magazine. In various artistic activities of Balkan Turks there are elements of their cultural identity. Theatre is one of the branches of art in which cultural identity comes to the fore in a prominent way. Turkish theatre continued to exist in the Balkans during the last years of Ottoman rule and up to the present day.

It has been determined that Turkish theater in North Macedonia showed the characteristics of traditional Turkish theater before the influence of modern theater. Turkish theatre has met with important interest of the Turkish audience and reader. In this context, it is thought that Turkish cultural studies can be carried out in the Balkans based on Turkish theatre texts.

In this study, based on the theatre texts published in Sesler Magazine, an analysis on the songs and folk songs determined in Turkish theatre has been made. This research is also intended to be a contribution to Turkish cultural research in North Macedonia based on the determinations of folk songs and songs. The works of writers named Şerafettin Nebi, Hüseyin Süleyman, Süreyya Yusuf, Hasan Mercan, İlhami Emin, Cemal Maksut, who are among the

writers of North Macedonian Turkish literature and North Macedonian Turkish theater, were examined in Sesler Magazine as an important part of Turkish theater. Thirty-seven theater plays with full text and incomplete text were examined with a text-centered research method in Sesler Magazine. As a result of this research, Şerafettin Nebi published in Sesler Magazine between 1969-1989; Şerafettin Nebi; Raşela, Savaşçılar. Hüseyin Süleyman; Aliş. Süreyya Yusuf; Ömrümün Tek Rüyası, Kahpe Dünya. Hasan Mercan; Dağ Gelini. İlhami Emin; Nasrettin. Cemal Maksut; Mümine; In eight theater plays called Mümine, lines sung with folk songs, songs and melodies were identified. It has been tried to determine the usage functions of the determined folk song and song elements in the games.

This research was carried out in order to identify and make a qualitative analysis of literary elements such as songs and folk songs that are frequently seen in theatre texts. A remarkable amount of song and folk song usage is observed in the North Macedonian Turkish Theater during the examined period. When the identified folk songs and song elements are examined, the works of well-known figures by the Turkish society also attract attention. Among the important figures in question are Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli, Karacaoğlan, Deliktaşlı Minhacî, Cahit Sıtkı Tarancı and Orhan Seyfi Orhon. This situation has been closely associated with the necessity of preserving and keeping national identities alive in the post-Ottoman period. In particular, it is seen that Turkish theatre is an important tool to ensure the continuity of Turkish identity. Songs and folk songs stand out not only as entertainment elements in theatre texts, but also as important elements that enable the audience to establish emotional bonds by reflecting a cultural and historical background.

When we look at the first plays published in Sesler Magazine, the fact that the Turks living in North Macedonia met with theater plays in their native language and saw important elements from Turkish culture on the stage and in theater texts suggests that Turkish theater was embraced by the Turks of North Macedonia. In addition to this, the intensive use of such literary elements is thought to contribute to the integration of the audience with their national identities and the process of keeping these identities alive.

Based on the elements of folk songs and songs identified within the framework of the study, it was determined that all four functions of folklore were used in the plays. In this context, it is also noteworthy that the songs and folk songs used in the plays are not used for only one function. The use of the four functions of folklore in the plays by different authors in different years can be thought to be aimed at preventing the Turks of North Macedonia from moving away from their homeland Turkey and Turkish culture in the difficult times they were going through. In addition to this information, with the use of folk songs, songs and other genres sung with melody identified in the plays, it is also thought that the Turks of North Macedonia have the task of protecting Turkish culture and transferring it to future generations.

It can be said that the Turks of North Macedonia aimed to educate the new generation by transferring Turkish culture, Turkish folk literature and Turkish language to future generations through Turkish theatre activities and the folk songs, songs and other genres sung with melodies used in the plays. Within the scope of the research, by looking at the genres sung with folk songs, songs and other melodies, first of all, when it is known that folk songs are the result of the common feelings of the Turkish society, we can say that there is a common life and a common past with songs and other genres sung with melody and that these genres are used consciously by the authors in order to not disrupt the rhythm of the

plays and to keep the rhythm of the plays in the minds of the audience and readers musically. In this way, it can be thought that the playwrights aim to keep the values, doctrines, pains, joys and happiness of Turkish culture alive in the memories of the North Macedonian Turks with folk songs and songs and to teach them to future generations.

1. GİRİŞ

Kuzey Makedonya Türk Tiyatrosu konu edilerek yapılmış olan bu çalışma, metin merkezli olmakla beraber, yapılmış diğer çalışmalar da gözden geçirilerek ele alınmıştır. Literatür taraması aşamasında K. Makedonya Türk Tiyatrosu metinlerinde kullanılan türkü ve şarkıların işlevlerini tespit eden bir çalışmaya rastlanılmaması bir problem olarak tespit edilmiş ve bu problemin çözümü için tespit edilen 26 tiyatro metni halkbilimi metotları ile incelenerek çalışma şekillendirilmiştir.

Bu çalışmada metinlerde geçen türküler, şarkılar ve türkü formuna getirilerek aktarılan şiirler ele alınmaktadır. Ele alınan bu kültürel unsurların K. Makedonya Türk Tiyatrosu içerisindeki işlevleri halk kültürü ürünlerinin işlevleri de dikkate alınarak incelenmekte ve yorumlanmaktadır.

Bu çalışma, K. Makedonya Türk Tiyatrosu metin yazarlarının kendi kültürel kimliklerini yazdıkları tiyatro metinlerinde ne denli korudukları, türkü ve şarkılardan ne denli faydalandıklarını ve bu kültürel unsurların hangi işlevlere sahip olduklarını tespit etmeyi de amaçlamaktadır.

Modern K. Makedonya Türk edebiyatı, Bütün Balkan Türk edebiyatı gibi Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan batılılaşma akımının etkisi ile gelişmeye başlamıştır. Balkan Türk edebiyatı bir başlık altında incelenebileceği gibi çeşitli alt başlıklarda da incelenmesi mümkündür. Coğrafi yakınlık sebebiyle Makedonya ve Kosova Türk edebiyatının birçok çalışmada birlikte ele alındığını da görmek mümkündür.

Osmanlı sonrası Yugoslavya Makedonya'sında Türk edebiyatının şekillenmesini sağlayan en önemli güç Yücelciler'dir. Yücel Hareketi, Balkanlar'da Türk milli kültürü, edebiyatı ve sanatının yaşamasını sağlayan bir entelektüel harekettir. Bu hareket, Balkanlar'da neredeyse yok olma noktasına gelmiş olan Türk edebiyatının canlanmasına katkıda bulunmuştur. Yücel'in üyeleri genellikle öğretmenlerdir ve hem öğrencilerini edebi eserler üretme konusunda yönlendirmiş, hem de çıkardıkları gazete ve dergiler, kurdukları radyo ve televizyon kanallarıyla, Türkiye'den getirttikleri Türkçe kitaplarla Yugoslavya Makedonya'sında milli bir edebiyatın oluşmasına katkı sağlamışlardır. Bugün Makedonya Türk edebiyatının varlığı, o dönem milli bir şuurla mücadele eden ve Balkanlar'da yaşayan Türklere Türk edebiyatının önemli eserlerini ulaştıran Yücelciler sayesinde olmuştur (Koca, 2017:78-79)

K. Makedonya Türk edebiyatında en önemli yapı taşı olan Birlik Gazetesinin Kuzey Makedonya Türk edebiyatının gelişmesinde etkisi büyüktür. Birlik

Gazetesinin yanında çeşitli dergilerin de öne çıktığı görülmektedir. Bu dergilerden birisi Sesler Dergisi'dir. Araştırmaya kaynaklık eden metinlerin yer aldığı Sesler Dergisi, 1965 yılında "Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi" adıyla yayınlanmaya başlamıştır (Engüllü, 1997: 72). Sesler Dergisi, Kuzey Makedonyalı Türk sanatçıların eserlerini okuyucu ile buluşturma imkânı bulması bakımından önemlidir.

Sesler Dergisi Makedonya Türklerinin edebiyatlarına dair çok çeşitli konuları ve türleri ele almaktadır. Bu konulardan birisi de tiyatro metinleridir. Bu metinler içerisinde sahnelenmiş tiyatro metinleri olduğu kadar, yazarların sahnelenmemiş sadece dergi yoluyla tiyatro okuyucusuna ulaştırılmış oyunları da vardır.

Geleneksel Türk tiyatrosu başlığı altında incelenen meddahlık, orta oyunu, kukla sanatı, Karagöz gölge tiyatrosu ve köy seyirlik oyunları gibi unsurlar, Osmanlı toplumunun genelinde etkili olmuştur. Bu tiyatro türleri, Balkan coğrafyasında da Türklerin yaşadığı pek çok bölgede etkili olmuştur. Özellikle İstanbul'a ve Edirne'ye olan yakınlık, ayrıca Osmanlı Türklerinin bölgede kurdukları kültür merkezi olan şehirler, geleneksel Türk tiyatrosunun doğal bir sahnesi haline gelmiştir. Bu oyunlar, şehir halkının eğlenmesine imkân sağlamıştır (Koca, 2017: 7). Bu konuda Gönül, Makedonya'ya yerleşen Türk topluluğunun, kendi kültürel zenginliklerini beraberlerinde taşıdığından ve bu unsurlar arasında Meddah ve Karagöz gibi geleneksel Türk tiyatrosu türlerinin de olduğundan bahseder. Ayrıca özellikle Üsküp'te birçok Karagöz tiyatrosunun varlığının belgelerde geçtiğini ifade eder. Türk topluluğunun sosyal etkileşim merkezlerinden biri olan kahvehaneler bu tiyatroların performanslarını sergiledikleri mekanlardır. Karagöz ve meddahın yanında orta oyunu da halkın ilgisini çeken bir diğer tiyatro türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Gönül, 2015: 79). Buradan hareketle Balkanlar'da geleneksel Türk tiyatrosu ve Türk kültürünün modern tiyatroya ciddi oranda etki ettiği ifade edilebilir. Bu etki ele alınan sekiz K. Makedonya Türk Tiyatrosu metninde açıkça görülmektedir.

2. KUZEY MAKEDONYA TÜRK TİYATROSU

Osmanlı Devleti döneminde var olan geleneksel Türk tiyatrosuna 19. Yüzyılda batı tarzı Türk tiyatrosu da dâhil olarak sosyal hayatın canlanmasına katkı sunmuştur. Modern tiyatronun gelmesiyle Fransız tiyatrosunun etkisi başta İstanbul olmak üzere Osmanlı'nın büyük kentlerinde kendisini hissettirmiştir. Bu etkinin görüldüğü önemli yerlerden birisi de Selanik'tir. Selanik bütün Balkanlar üzerinde etkisi olan bir kültür sanat merkezi konumundadır. Bu sebeple Selanik'te görülen tiyatro alanındaki gelişmeler günümüz K. Makedonya'sının başkenti olan Üsküp ve Manastır'da da etkilemiştir. Üsküp'te bir tiyatro binasının inşası Mahmut Şevket Paşa'nın Üsküp valiliği yaptığı döneme denk gelmektedir. 1906 yılında faaliyetlerine başlayan bu tiyatro döneminde Osmanlı'nın en modern tiyatro binası unvanını da almıştır. Bu tiyatro Üsküp Türk sosyal hayatını renklendirmesinin

yanında Türklerin bir araya geldiği ve milli duyguların pekiştirildiği bir alana da dönüştüğü görülmektedir. Osmanlının Balkanları kaybetmesinin ardından Türk tiyatrosunun faaliyetleri askıya alınmıştır.

“Yeni Yol” Derneği, 15 Mayıs 1948’de kurulmuştur. Dernek bünyesinde Mustafa Karahasan’ın yazdığı 'Hacer' oyunu ilk temsil edilen eser olarak kabul edilir. Dernek ve üyeleri Cevat Hüseyin, Yıldız Ahmet ve Şerafettin Hayreddin, “Hacer” oyununun getirdiği başarılar dolayısıyla parasal ödüllere layık görülmüştür. Üsküp’te “Yeni Yol” Derneği tarafından sahnelenen 10’dan fazla oyun, seyirci kitlesi olarak 4.000 kişiyi aşmıştır. Tiyatroya olan bu ilgi sonucunda 1950 yılında, Şehir Halk Heyetinin 4579 numaralı ve 1950 tarihli resmi kararnamesiyle Üsküp’te Azınlıklar Tiyatrosu kurulmuştur. Bu gelişme, Makedonya’daki azınlık topluluklarının kendi tiyatrolarına kavuşma arzusunun gerçeğe dönüşmesini sağlamıştır. Azınlıklar Tiyatrosu’nun kurulmasıyla birlikte, Makedonya’daki azınlık toplulukları kendi kültürel ifadelerini sahnede sergileme imkanına kavuşmuşlardır. Bu kapsamda Üsküp Türk Tiyatrosu da oyun sunumu için hazırlanmış ve ilk oyun olarak 8 Temmuz 1950 yılında Makedon Halk Tiyatrosu’nun salonunda sahnelenmiştir (Ruşid, 2022: 280-281).

Kuzey Makedonya Türk tiyatrosu denildiğinde ilk akla gelen eserlerden biri Hüseyin Süleyman tarafından yazılan *Aliş* oyunudur. Hüseyin Süleyman’ın kaleme aldığı *Aliş* adlı melodramın temel teması, tarihi olaylara ve tanınmış tarihçilere adanmıştır. Bu eser, yazarın ilk tiyatro denemesi olmasına rağmen büyük başarı elde etmiş ve Türk Tiyatrosu repertuarına yenilik ve canlılık getirmiştir. Sahnelenen piyeste kullanılan dil, seyircinin dikkatini çekmiştir. XIV. yüzyıla ait bir aşk hikayesini anlatan eser, zengin bir folklorik içeriğe sahiptir ve halk ozanlarından gelen şiirsel metinlerle desteklenmiştir. Temiz ve anlaşılır bir sahne dili kullanılması, Türk Tiyatrosu’nda nadir görülen bir özelliktir ve seyircinin ilgisini çekmiştir (Stefanovski, 1997: 20). *Aliş* oyunu izleyici tarafından oldukça sevilen bir oyundur. Oyun ilerleyen yıllarda izleyici ile tekrar buluşmuştur.

Aliş oyunun bu şekilde sevilme nedeni yazarın oyunda kullandığı folklorik unsurların fazlalığı ile bağlantılıdır. Kültürel kimlikleri ile özgürce yaşayamamış K. Makedonya Türkleri *Aliş* oyunu sayesinde sahnede folklorik ürünlerin oldukça fazla olduğu bir oyunla karşılaşmışlardır (Uğurlu ve Yılmaz, 2023: 32).

Görüleceği gibi Hüseyin Süleyman, halkbilimci hassasiyetine sahip bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın *Aliş* oyununda Türk halk edebiyatı unsurlarına sıklıkla yer verildiğinden dolayı Makedonya Türk kültürel kimliğinin kaybolması endişesi taşıdığı açıkça anlaşılmaktadır.

1960’lı yılların sonunda dram türünde dikkat çeken bir hareketlilik gözlemlenmiştir. Bu dönemde, önceden şair olarak tanınan İlhami Emin’in

“Yabancılar” ve “Nasrettin” adlı oyunları, Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı'nda büyük bir umut ışığı olmuştur (Engüllü, 1997: 93-94).

Bu bilgilerin yanında son olarak Kuzey Makedonya Türk tiyatrosunda “Tiyatro yaratıcılığı alanında son önemli çıkışı, edebiyata şiirle giren İrfan Bellür yapmıştır. Ancak İrfan Bellür’ün, Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı’nda karşımıza çıkan diğer tiyatro yazılarından farklı bir yanı vardır. Kendisi “Memet” adlı oyunundan sonra büyük bir ciddiyetle tiyatro yazarlığını sürdürmüş ve bu alandaki yeteneğinden yararlanmasını bilerek şiire devam etmekle birlikte çalışmalarında ağırlığı tiyatroya vermiştir” (Engüllü, 1997: 94).

Günümüzde Balkanlar'da Kuzey Makedonya Türk tiyatrosuna olan süregelen ilgi, Türk okuyucu ve izleyicisinin tiyatro sanatına olan genel ilgisinden kaynaklanmaktadır. Bu ilgi, Türk kültürünün ve kimliğinin yaşatılması ve korunması arzusundan beslenmektedir. Bu bağlamda, bilinçli yazarlar, tiyatro eserlerinde öğretici ve eğitici unsurları da kullanarak Balkanlar'daki Türk kimliğinin muhafazasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Tiyatro, toplumun kültürel belleğini canlı tutma ve aktarma işlevini yerine getirdiği için, Türk tiyatrosu Balkanlar'da devam etmektedir. Bu durum Türk izleyicisinin kültürel mirasına olan bağlılığını ve bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılma arzusunu yansıtmaktadır. Bu nedenle, Balkanlar'daki Türk tiyatrosuna olan ilgi, sadece eğlenceye yönelik bir tercih değil, aynı zamanda Türkçenin, kültürel kimliğin ve değerlerin sürdürülmesine yönelik bir çabanın da yansıması olarak görülmelidir.

3. KUZEY MAKEDONYA TÜRK TİYATROSU METİNLERİNDE TÜRKÜLER VE ŞARKILARIN OYUN İÇİNDE KULLANIMI VE İŞLEVLERİ

Türküler, bir toplumun hafızası gibi işlev görürler; geçmişin izlerini taşırlar ve milli kültürün önemli bir parçası olarak günümüze köprü kurarlar. Yaratıldıkları coğrafyanın tarihi, kültürel ve sosyal dokusunu yansıtarak toplumun ruhunu şekillendirirler. Türküler genellikle toplumun yaşadığı deneyimleri, sevinçleri, acıları ve umutları dile getirirler. Bu nedenle, türkülerin içeriği, toplumun duygusal, sosyal ve kültürel dinamiklerini yansıtır.

Türkülerin yaratıcıları, toplumlarının derin hafızasının bir parçası olarak içinde yaşadıkları ortamı detaylı bir şekilde bilirler. Bu bilgi ve deneyimler, türkülerin içerdiği mesajları ve duygusal derinliği zenginleştirir. Müzikal olarak çeşitlilik gösteren türküler, farklı melodiler, ritimler ve enstrümanlar kullanarak toplumun duygusal ve sanatsal zevklerini tatmin ederler.

Türkülerin toplumsal konuları işlemesi, onların yaşamsal bir öneme sahip olmalarını sağlar. Toplumun ortak deneyimlerine, değerlerine ve inançlarına dokunan türküler, dinleyiciler üzerinde derin bir etki bırakır ve onları bir araya

getirir. Bu nedenle, türküler sadece bir müzikal ifade aracı olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir ayna olarak da işlev görürler.

Türkülerle benzer şekilde şarkıların da benzer işlevleri bulunmaktadır. Geniş bir dinleyici kitlesine hitap ederek toplumsal bir etkileşim ve iletişim aracı işlevi de görmektedirler. Farklı yaş grupları ve sosyal sınıflara sahip insanlar, türküler ve şarkılar aracılığıyla ortak bir dil ve bağ kurarlar. Bu şekilde, toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirir ve kültürel kimliğin korunmasına katkıda bulunurlar.

Çalışma ile görülmüştür ki William Bascom tarafından belirlenen folklorun işlevleri olan: 1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi, 2. Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme işlevi, 3. Eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılması eğitilmesi işlevi, 4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması işlevi (Çobanoğlu, 2019: 263) dikkate alındığında Makedonya Türk Tiyatrosunda kültürel unsurların bilinçli olarak tiyatro metinlerinin içerisine yerleştirildiği görülmektedir.

Çalışma kapsamında K. Makedonya Türk tiyatrosu bağlamında incelenen tam metinli 26 oyun içerisinde ve eksik metinli 11 oyun içerisinde 8 oyunda şarkı, türkü ve ezgiyle söylenen şiir tespitleri yapılmıştır. Şerafettin Nebi; Raşela (1973), Savaşçılar (1981). Hüseyin Süleyman; Aliş (1989). Süreyya Yusuf; Ömrümün Tek Rüyası (1969), Kahpe Dünya (1973). Hasan Mercan; Dağ Gelini (1974). İlhami Emin; Nasrettin (1971). Cemal Maksut; Mümine (1972).

Kuzey Makedonya Türk Tiyatrosunda çok sayıda yazarın eser verdiği görülmektedir. Şerafettin Nebi de Kuzey Makedonya Türk edebiyatında eserler vermiş sanatçılardan birisidir. Yazarın *Raşela* oyunu üç perdelik bir dramdır. Oyun *Sesler Dergisi*'nde 1969, 1973 ve 1974 yıllarında bölümler halinde yayımlanmıştır. *Raşela* oyununda yaşama dair çeşitli olaylar işlenmesine karşın oyun savaş dönemini yansıtmaktadır. Oyunda David etrafındaki diğer kişilerin tepkilerine rağmen gitarını alır ve aşağıdaki şiiri "*Çala, Çal Kitarım*"ın melodisinde gençlerin bu şekilde şarkılarla ümitlendiğini dile getirerek söylemeye başlar. Savaş dönemi Makedonya'da insanların savaş karşıtlığı ve gençlerin savaşın biteceğine olan umutları bir şarkı ile gösterilmiş olur. Bu bağlamda oyunda kullanılan şarkıya bakıldığında folklorun dört işlevinden kişilerin sosyal ve kişisel baskılardan kurtulma imkânı vererek sosyal kontrolün sağlanması amaçlanmıştır denebilir.

*“Parlar ufukta yıldızlar
Çöker kente karanlık
Umutsuzdum hep ben
Rüya görmek gözüm
Çekilerim kötü*

*Nazik ve düşlü güller
Sakin uyur doğal
Ah yoldaşım kitara
İzle hafif beni sen*

*Çal da da kitarım bana
Bırak kalbim içten ağlasın
Bu yaşların değeri çok
Bir sen bana kalırsın*

*Çanlar çalsın tınlasın
Uçar sesim ve hafifçe
Onu türküm hatırlatsın
Çünkü talihliydik biz
Çıkar mehtap buluttan
Aydınlatır yerleri
Beni çeker bu ışık
Çağırır uzaklara
Özgür olan yerlere*

*Yıldızları gez gözüm
Bu kaybolan düşlerim
Ah yoldaşım kitara
İzle hafif beni sen” (Nebi, 1973: 21-22).*

Şerafettin Nebi tarafından 1981 yılında Sesler Dergisi’nde yayımlanan *Savaşçılar* adlı oyunda insanların sığınaklarda yaşadığı ve bir siren sesiyle konuşmaların durduğu zamanda Akif arkadaşlarına daha önce de söylediği aşağıdaki ezgiyi söylemektedir. *Savaşçılar* oyunu da yazarın *Raşela* oyununa benzer olarak savaş döneminde geçmektedir. Oyunun başında şu şekilde bilgi verilmiştir: “Olay: 1941-44 yıllarında geçer” (Nebi, 1981: 79). Dolayısıyla oyun insanların şehirden kaçmak istediği bir zamanda gerçekleşir aşağıdaki şarkı ile umut aktarılmak istenmiştir denebilir. Akif karakterinin aşağıda söylediği türkü konularına göre sınıflandırıldığında kahramanlık konulu türkülere örnek gösterilebilir.

“*Kalkın tayfalar
Yüksek dalgalar
Kaptanın emri
Yürüyelim ileri
Lale sümbül yallah ha ha ha
Lale sümbül yallah ha ha ha
Lale sümbül yallah ha ha ha*” (Nebi, 1981: 81).

Savaşçılar oyununda savaş esnasındaki gergin ve çaresiz durumda şarkılar vasıtasıyla olumsuz koşulların azaltılmak istendiği görülür. Şerafettin Nebi tarafından yazılan *Savaşçılar* adlı oyunda Ahmet karakteri “*Çalgıyla şarkılar sıkıntıyı yok eder*” dedikten sonra Akif aşağıdaki sevda konulu türküyü dile getirir.

“*Altınlar bozdurayım anam
Gordona dizdireyim
İpek mendil ver anam
Yarıma göndereyim
Of ninanayı
Aman gel oynayı oynayı*

*Elma yüzük var benim anam
Parmağıma tak benim
Güzellerin içinde anam
Kara kaşlı yar benim
Of ninnayı ninnayı
Aman gel oynayı oynayı*

*Altın yüzük parmakta
Çifte da benler yanakta
Benim bir sevdiğim var anam
Şu karşiki konakta
Of ninnayı ninnayı aman gel oynayı oynayı*” (Nebi, 1981: 85).

Hüseyin Süleyman’ın yazdığı *Aliş* oyununun, Zeynep’in “*Alişimin Kaşleri Kare*” türküsünü söylemesiyle başladığı görülür. *Aliş* oyunu Sesler Dergisi’nde çeşitli senelerde yayımlanmıştır. Son olarak 1989 yılında Lütfü Seyfullah’ın da oyuna eklediği “*Karagöz-Hacivat*” bölümü ile oyun metninin tamamı yayımlanır. Çalışma oyununun tamamının yayımlandığı 1989 tarihli metin dikkate alınarak yapılmıştır. “*Alişimin Kaşleri Kare*” bilinen bir Rumeli türküsüdür. Türkünün kaynağı birbirini seven iki aşığın anlatıldığı halk hikâyesidir. Oyunun ritmi türküler yoluyla sürekli canlı tutulmuştur. Zeynep, Aliş’e sevdalı bir genç kızdır. Zeynep’in

Aliş'e olan sevdasını ve hasretini aşağıdaki türkü ile dile getirmesiyle oyun başlamış olur.

*“Alişimin kaşleri kare
Sen açtın sineme yâre
Ah bulamadım derdime çare”* (Süleyman, 1989: 56).

Yazarın oyun başında bilinen bir türkü başlaması kültürel değerlerin devamlılığı sağlama işlevindedir.

Sözlü ve yazılı edebiyatımızda türküler yaygın bir şekilde kullanılan türlerdendir. Doğu ve Kuzey Türkleri “yır” veya “cır” kavramını kullanırken batı Türkleri, Türklere ait ezgi anlamında “türkü” kavramını kullandığı görülür (Elçin, 2001: 195). Türkünün oyunda folklorun işlevleri dikkate alındığında kültürler değerlerin devamlılığını sağlama amacıyla kullanıldığını söyleyebiliriz. Söz konusu türkü, *Aliş* oyununun önemli bir parçasıdır ve Zeynep'in Aliş'e olan sevdasını toplumda aynı hisleri uyandırması amacıyla da kullanılmıştır.

Zeynep, *“Alişimin Kaşleri Kare”* türküsünden hemen sonra Cahit Sıtkı Tarancı'nın *“Korktuğum Şey”* adlı şiiriyle Aliş'e olan sevdasını dile getirmesi ana vatanla K. Makedonya Türklerinin edebi anlamda bağlarının ne kadar güçlü olduğunu da göstermektedir.

*“Ne yârden geçilir ne serden
Korkuyorum bu gecelerden
Bel bağladığım pencereden
Gün doğmayabilir bir daha”* (Süleyman, 1989: 56).

Oyunda modern Türk edebiyatı türlerinden şiirin ezgi ile söylendiği tahmin edilir. Oyunun ritmi bu şekilde bozulmamış olur. Bu durum folklorun eğlence ve eğlendirme işlevine örnek olurken çağdaş Türk edebiyatından bir ürünün oyunda kullanılması ana vatan Türkiye ile kültürel bağ ve değerlerin devamlılığını sağlama amaçlı olduğu görülür.

Aliş'i uzun süredir göremeyen ve Aliş'ten haber alamayan Zeynep, Yunus Emre'nin aşağıdaki dizesini söylemeden önce Aliş'i bir kere daha görmek istediğini dile getirir. Böylelikle Zeynep, Aliş'e olan hasretini ve bir defa daha görme isteğini Yunus Emre'nin dizeleri ile ifade etmiş olur.

*“Yine taşın deli gönül
Sular gibi çağlarmısın
Aktın yine kanlı yaşım
Yollarımı bağlar mısın?”* (Süleyman, 1989: 56).

Yunus Emre, Moğol istilası devrinde yazdığı Türkçe şiirler ile Türk kimliğinin korunmasında gelişmesinde büyük öneme sahip bir mutasavvıftır. Ünü sadece Anadolu toprakları ile sınırlı kalmayan şairin şiirleri dilden dile dolaşmıştır. Zeliha, Aliş sevdalı diğer kızdır. Zeliha'nın Aliş ve Zeynep aşkından haberi yoktur. Aliş'i yeni yaşadığı yerde tanımaktadır. Aliş'e olan sevdasını dile getirmek için kendi

kendini cesaretlendirici cümleler kurar ve ardından *Sunayı Da Deli Gönül Sunayı* türküsünden aşağıdaki bölümü söyler.

*“Ateş yanmayınca tütün mü tüter
Toprağın üstünde çimen mi biter
Vakit gelmeyince bülbül mü öter”* (Süleyman, 1989: 67).

Zeliha, Aliş’e olan aşkı “gönül vermek” olarak ifade ettikten sonra Hacı Bayrâm-ı Velî’ye ait ilahiden aşağıdaki dizeleri söylemektedir.

*“N’oldu bu gönlüm n’oldu bu gönlüm
Derdi gam ile doldu bu gönlüm
Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm
Yanmada derman buldu bu gönlüm”* (Süleyman, 1989: 67).

Zeliha, Aliş’e olan aşkı dolaylı çaresizce aşağıdaki türküyü söyler.

*“Dilerdim Allahtan bir diken olayım
Oysa... Bu dikene can veren bir gül olsun
Dilerdim Allahtan bir darı olayım
Oysa... Bunu çabucak bulan bir bülbül olsun”* (Süleyman, 1989: 67).

Aliş oyununda üç kız ellerinde ibriklerle suya giderler. O sırada orada olan kadınlar da aşağıdaki türküyü dile getirir.

*“Küçük yaştan aldım sazı elime
Dertli dertsiz bastım sazı teline
Bir gün için düştüm alem diline
Cihan da biliyor benim sana yandığım”* (Süleyman, 1989: 68).

Kadınların türküsü bitmeden elinde sazı ile sahneye gelen Aliş, aşağıdaki türküyü dile getirir.

*“Dünyayı gezdim dolaştım
Yalnızlık gibi dert olmaz
Tatlı candan usandım
Yalnızlık gibi dert olmaz*

*Gece demem gündüz demem ağlarım
Derdime dert ile merhem bağlarım
Vefasın tutmazsa deyip ağlarım
Akar gözün yaşı çağlar ne güzel*

*Kaldır dağlar dumanını
Göster yarın cemalini
Sevgimin hayalini
Dağlar, ovalar, dağlar
Nerde sevgilim ağlar”* (Süleyman, 1989: 68).

Bir önceki sahneye suya giden üç kız bu defa Aliş'in yanına gelir. Sevda acısı çeken Aliş onlardan sonra çocuk olmak istediğini dile getirerek aşağıdaki türküyü söyler.

“Ne ekmek için düşünmek

Ne gönülde dert olsun

Ne aşk sırlarını bilmek

Akılda yalnız oyun olsun” (Süleyman, 1989: 69).

Aliş ardından aşağıdaki türküyü söylemektedir.

“Ah akşam oldu yine de bastı kareler

Gitme yavrum seni de aslan pareler

Delik deşik sinemdeki yâreler

Gitme yavrum seni de aslan pareler” (Süleyman, 1989: 69).

Aliş son olarak aynı sahnede aşağıdaki türküyü söyler ve sahne kapanır.

“Ey turnalar turnalar beyaz turnalar

Benden selam eyleyin yârime

Çıkıp yüce yaylaları yaylasın

İntizarım kaldı yüzün görmiye

Elim yetmez bir bergüzar yollasın” (Süleyman, 1989: 69).

Aliş oyununda Zeliha Aliş'e gönlünü kaptırdığını açıkladıktan sonra Aliş'in Zeynep'i sevdiğini anlar. Yaşadığı üzüntüyü ise aşağıdaki dizeler ile izleyiciye gösterir.

“Ne hikmettir ki şu dünya

Gelen ağlar giden ağlar

Sorun seven sevilene

Aslı nedir neden ağlar” (Süleyman, 1989: 72).

Zeynep, Aliş'i bulmak için dadısı ve Ali Ağa ile yollara düşmüştür. Zeynep Aliş'e olan sevdasını Karacaoğlan'a ait olan şu türkü yoluyla göstermiştir.

“Ağlayı ağlayı düştüm yollara

Karışayım boz bulanık sellere

Adı şanı bilinmedik illere

Gitmeyince gönül yardan ayrılmaz” (Süleyman, 1989: 77).

Zeynep, Orhan Seyfi Orhon'un aşağıdaki şiirini söylemektedir.

“Bir günüm geçmiyor

Seni asmadan

Derdine katlansam hiç usanmadan

Diyorlar kül olmaz ateş yanmadan

Denizler durulmaz dalgalanmadan” (Süleyman, 1989: 84).

Zeynep'in Orhan Seyfi Orhon'un bir şiirini oyunda söylemesi daha önce bahsedildiği gibi modern Türk şiiri vasıtasıyla Balkan Türklerinin kültürel bir köprü

kurma isteği olabilir. Bu bağlamda modern Türk şiiri ile kültürel değerlerin devam etmesi istenmiştir denilebilir.

Zeynep, Aliş'i bulma yolunda yalnız kaldığı bir sırada önce bir mani söyler sonra ise XIX. yüzyılda, Sivas'ın Deliktaş bucağında yaşamış bir âşık olan Deliktaşlı Minhaci'den alınan *Elaman Elinden Ey Suna Boylum* isimli aşağıdaki türküyü söyler. Minhaci yöresel bir âşık olmasına rağmen K. Makedonya Türkleri tarafından biliniyor olması dikkate değer bir durumdur.

*“Yemenimin uçları
Çıkamam yokuşları
Yemenim sende dursun
Sil gözünün yaşını”* (Süleyman, 1989: 87).

*“Benim bu talihim kara n'eyleyim
Yaktın yüreğimi nara n'eyleyim
Söyletmedin aşıkâre n'yleyim
Bülbül dillerini lâl ettin gittin...*

*Vah böyle n'eyledin n'ittin sevdiğim
Engellerle üflet ettin sevdiğim
Tuttun eğri yola gittin sevdiğim
Ciğerlerimi pul pul ettin gittin”* (Süleyman, 1989: 87).

Süreyya Yusuf tarafından yazılan *Ömrümün Tek Rüyası* adlı oyun Sesler Dergisi'nde yayımlanan eksik metinli oyunlardan biridir. Oyun üçüncü perdeyle başlayarak 1969 yılında yayımlanmıştır. Esin, sevdiği ile evlenmemiş bir genç kızdır. Esin, sevgisini aşağıda verilen dizelerle dile getirmiştir:

*“Bu aşkın ıstırabı bilmem ne zaman biter
Daha mı çekeceğim yeter cananım yeter
Elem dolu gönlüme neden gülmüyor kader
Daha mı çekeceğim yeter cananım yeter”* (Yusuf, 1969: 80).

Ömrümün Tek Rüyası adlı oyunda Aydın, Esin'in gerçekte sevdiği. Esin'e olan sevdasını aşağıdaki dizelerle şu şekilde dile getirir:

*“Gönül ıfık oldu sana
Gezer durur yana yana
Uzak olsan da sen bana
Bana benden de yakınsın*

*Gece olur düşümdesin
Bu sevdalı başımdasın
Niye baksam karşımdasın
Bana benden de yakınsın”* (Yusuf, 1969: 80).

Kahpe Dünya adlı tiyatro oyunu Süreyya Yusuf tarafından 1969 yılında yazılan *Ömrümün Tek Rüyası* adlı oyunun bir bölümü niteliğindedir. Oyuncu isimleri ve konu birbiriyle örtüşür fakat bu oyun 1973 tarihli yayımında ikinci perdeden başlamasından dolayı her iki oyunun birbirinin aynısıdır demek mümkün değildir. *Kahpe Dünya* oyununda Esin karakteri sevdiği ile evlenememiş bir genç kız olarak okuyucu karşısına çıkar. Esin ve Aydın birbirini seven fakat kavuşamamış gençlerdir. Esin, üçüncü sahnede sevdiği ile evlenemeyeceğini anladıktan sonra aşağıda verilen dizeleri ezgili bir biçimde dile getirir.

*“Ayrılık ateşten bir ok
Nazlı yardan hiç haber yok
Benim derdim herkesten çok
Ben nasıl yanmıyayım dağlar dağlar dağlar*

*Bu sevgi de bir masalmış
Yar ellerle sevke dalmış
Unut diye haber salmış
Ben nasıl yanmıyayım dağlar dağlar dağlar”* (Yusuf, 1973: 157).

Aydın, Esin’in sevdiği genç olarak *Kahpe Dünya* oyununda okuyucu karşısına çıkar. Aydın, Esin’e duyduğu sevdâyı aşağıdaki dizelerle dile getirir.

*“Bir gönül hikayesi anlatırdı gözlerin
Uzaklarda olsam da senin kalbimde yerin
Anlatamam, kalbimin macerası çok derin
Uzaklarda olsam da senin kalbimde yerin”* (Yusuf, 1973: 158).

Kahpe Dünya adlı oyununda Esin’in düğün gününde Esin’in evinin avlusuna düğün halkı gelir ve çalgıcılar, kadınlar ve kızlar söz konusu düğün halkını oluşturur. Öncelikle çalgıcıların yaptığı oyun havasına eşlik eden kızlar oynamaya başlar. Oyundan sonra kadınlar aşağıda verilen türküyü söylerler. Aşağıda verilen türkü konu bakımından sevda türküsüne örnek gösterilebilir.

*“Pınarın başında su verdin içtim
Sevdim seni candan yar diye seçtim
Bu içten sevişmek kendimden geçtim
Günlümü günlüne bağladın Ayşem
Aşkımın kalbimi dağladın Ayşem”* (Yusuf, 1973: 162).

Hasan Mercan, Kuzey Makedonya Türk edebiyatına eserleri ile oldukça fazla katkıda bulunan yazarlardan biridir. Yazarın *Dağ Gelini* adlı oyunu 1974 tarihinde Sesler Dergisi’nde yayımlanmıştır. Oyun eksik metinli oyunlardan biridir. *Dağ Gelini* adlı oyunda sevdiği ile evlenemeyen bir genç kızın düğün günü yaşadığı olaylar anlatılmaktadır.

Oyunda Deli Şahsine karakteri genç kızların gelin evinde söylediği sevda konulu manilerden sonra aşağıda verilen sevda konulu türküyü söylemektedir.

*“Kazanlar kaynar suya bakın
Ölü vücuduma değmeyin sakın
Canan gelin giderse derim
Ardına acı türküler yakın*

*Bilinsin bu dört bir yanda
Kırk yara kaldı sol canda
Unutmasın sevgilim anlasın
Onun cananı bendim cihanda”* (Mercan, 1974: 51).

İlhami Emin tarafından yazılan *Nasrettin* oyunu Sesler Dergisi’nde *Nasrettin* adıyla yayımlanmasına karşın yazar oyunun ilk adı *“Fil”*dir. Oyun *Fil* adıyla ilerleyen yıllarda Türkiye’de de yayımlanmıştır. Oyun Nasrettin karakterinin etrafında gelişmektedir. Tarihi karakterlerin isimleri olmasına rağmen oyunun başında *“Tarihle anlatılanlar karıştırılmamalı”* şeklinde bilgi verilmiştir. Nasrettin karakteri Türk kültüründe önemli bir tip olan Nasreddin Hoca’ya benzer özellikler gösterir. Oyunda Deli Fatma karakteriyle Türk halk edebiyatı unsurlarına yer verildiği de görülür. Deli Fatma, yaşadığı olay sonucu akıl sağlığını kaybettiği düşünüldüğünden *“Deli”* lakabını almakla birlikte oyunda fikirlerini türkü yoluyla ifade ettiği görülür. Deli Fatma’nın söylediği dizelerden biri aşağıda verilmiştir. Söz konusu dizeler oyunda *“Oğlan Oğlan Yalancı Çoban”* adlı türküsüne göre söylenebileceği belirtildiğinden ve konusu bakımından acıklı olayları konu alan türküler kısmında değerlendirilmiştir.

*“Fatma ’nın çenesi
Yoktur ninesi
Aldı gitti Timur
Kaldı filcisi
Ne güzelim ben
Ne çirkinsin sen”* (Emin, 1971: 37).

Deli Fatma, sahnenin devamında aşağıdaki dizeleri yine aynı *“Oğlan Oğlan”* türküsüne göre söyler.

*“Öldür öldür yine dirilir
Öldür öldür yine dirilir
Timur oğlu geldi Fatma sevilir
Ne güzel Timur
Filleri çamur”* (Emin, 1971: 37).

Cemal Maksut tarafından yazılan *Mümine* adlı tiyatro oyununda Osman çalışmak için köyünde annesi ve eşi Mümine’yi bırakıp şehre gider. Osman şehirde uzun kalır. Ardından Mümine’nin de Osman’ın da başına türlü olaylar gelir. Osman aşağıda verilen türküyü söyledikten sonra yağmur hızla yağar. Doğayı konu alan türkülere örnek verilebilir.

*“Işınlı yağmur delicesine yağdı
Bir bardak aleminde düşümüz
Kuru karanfil budur bizim yükümü”* (Maksut, 1972: 80).

Osman’ın ardından Yaşar aşağıda verilen dizeleri söyler. Söz konusu dizelerden sonra Hatice “E dua dediğin bu mu salt?” demektedir.

*“Yağmur yağsın
Yerleri yıkasın
Yağmur yağsın
Bereket getirsin”* (Maksut, 1972: 81).

Şerafettin Nebi tarafından yazılan *Savaşçılar* oyununda Akif, Zeki amcadan öğrendiği ve gerçekte bir Üsküp türküsü olan *“Ay Buluta Giriyor”* isimli türküyü Zeynep’e öğretirken Ayın buluttan çıkarken saçtığı ışık için *“yalımlar”* ifadesini kullanır. *“Biraz sonra ay buluttan çıkarken ikimize yalımlar saçıldı.”* der ve bundan sonra da türküyü söyler. Oyun boyunca ezgiler savaş ortamından uzaklaşmaya bir umut olarak kullanılmıştır.

*“Dağlar taşlar ovalar yüreğimi parçalar
Çağladıkça o sular yüreğime kan damlar*

*Etrafımız hep dağlar, çayır çimen ne ağlar
Koyun kuzu meliyor, kaval sesi inliyor*

*Kara balkan ve çöller, etrafı ulu dağlar
Ortasından su akar, lâle sümbül açar*

*Etrafımız hep dağlar çayır çimen ne ağlar
Koyun kuzu meliyor kaval sesi inliyor”* (Nebi, 1981: 87).

Hüseyin Süleyman tarafından yazılan *Aliş* oyununa 1989 yılında yayımlanan versiyonunda Lütfü Seyfullah’ın yazmış olduğu “Karagöz-Hacivat” bölümünde nalbant dükkânının önünde Karagöz-Hacivat gölge oyunu icra edilir. Gölge oyunundan sonra nalbant aşağıdaki türküyü söyler.

*“At martini more Debreli Hasan
Dağlar tinlesin”* (Süleyman, 1989: 74).

Aliş oyunun ilerleyen sahnelerinde Aliş karşısında sevdiği kız Zeynep olduğunu sanarak Zeliha ile karşılıklı türkü söylerler. Aliş, Zeynep’e sevdalıdır, Zeliha ise Aliş’e sevdalıdır.

Aliş:
*“Benden uzak diyarlarda
Benim için acep sen de
Saçın çözülüp bulut bulut
Yaşın yaşın ağlar mısın?”*

Zeliha:
*Sinem oldu hazer pare
Bulunmaz derdime çare
Name, yaz gönder ol yâre
Merhamete gel sen bu gün”*

Aliş:
*“Sen benim açılmamış gonca gülümsün
Sağ kalır gelirsen yine benimsin
Gündüz hayalimde gece düşümde
Güllüne yat bülbül yine benimsin”*

Zeliha:

*“Belendim toprağa yasladım başı
Neyleyeyim silinmez gözümün yaşı
Seni canu dilden sevmiyen kişi
Geçmez de karşımda boyun eğmez mi?”* (Süleyman, 1989: 70).

Hasan Mercan tarafından yazılan *Dağ Gelini* adlı oyunda Deli Şahsine isimli karakter aşağıda verilen türkü ile düğün evinde bulunur.

*“Beyazlar kara olur
Aman aman civanım
Sevenler bizar olur
Yandım aman civanım*

*Memet ağlar için için
Canan nerde söyle niçin
Gelin oldun kimin için
Memet ağlar için”* (Mercan, 1974: 50).

Mümine sevdiği ile evlenememiş bir gelindir. Deli Şahsine, düğün evinde diğer kadınlarla birlikte Mümine’yi eğlendirmek için vardır fakat Deli Şahsine, Mümine’nin üzüntüsünü anlayan bir kadın olarak onu aşağıdaki düğün türküsünü söyleyerek teselli eder.

*“Uyu canan ninni ninni
Sen kaybettin sevgilini
Uyu yavrum müşil müşil
Gelinime var sen darıl*

*Haydi şimdi dağa bak
Niye sustun sen ahmak
Sen toprağa verildin
Yüzümde var ak duvak”* (Mercan, 1974: 50).

4. SONUÇ

Kuzey Makedonya Türkleri, Türk kültürel mirasının önemli bir parçası olan Balkan Türkleri içinde yer almaktadır. Türküler ve şarkılar bu ortak kültürel kimliğin pekişmesine katkıda bulunarak, toplumun birbirine bağlılığını güçlendirmektedir.

Kuzey Makedonya Türk tiyatrosunda tespit edilen şarkı ve türküler, izleyiciler üzerinde derin duygusal etkiler bırakarak mutluluk, üzüntü, aşk ve ayrılık gibi evrensel duyguların ifadesine katkıda bulunur. Oyun yazarlarının bu türkülerini yoğun şekilde kullanması, zengin kültürel arka planlarının bir yansımasıdır.

Türk toplumunun ortak hafızasını canlandırmak amacıyla yazarlar, genellikle toplum tarafından iyi bilinen türkülere ve ezgilere başvurur. Bu türküler, Türk

toplumunun azınlık durumunda olduğu bir coğrafyada yaşayanların, kültürel kimliklerini koruma ve yaşatma çabalarının bir parçası olarak görülmelidir.

Bu bağlamda, Türk toplumunun azınlık durumunda olması, kültürel miraslarını koruma ve yaşatma konusundaki çabalarını daha da önemli kılar. Kuzey Makedonya Türkleri, tarihleri, gelenekleri ve dil ile bağlı oldukları Türk kültürünü korumak adına bu türkülerini ve diğer kültürel unsurları kullanarak Türk kimliğinin sürdürülmesine önemli bir katkı sunmaktadır.

Şarkılar ve türkülerin, Kuzey Makedonya Türk tiyatro metinlerinde şu işlevlere sahip olduğu görülmektedir.

Hüseyin Süleyman'ın yazdığı *Aliş* (1989) oyununda üç kız ibrikle suya giderken kadınlar bir türkü söylerler. Folklorun işlevleri bağlamında hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işleviyle söz konusu türkünün kadınlar tarafından icra edildiğini söyleyebiliriz.

Hüseyin Süleyman tarafından yazılan *Aliş* (1989) oyunu Zeynep'in "Alişimin Kaşleri Kare" türküsünü icra etmesiyle başlar ve oyun içerisinde bu türkü tekrarlanır. Bu bağlamda folklorun işlevlerine bakılarak yazarın oyunda bilinen bir Rumeli türküsü kullanmasıyla değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme amacı olduğunu düşünebiliriz.

Aliş oyununda Aliş'in Zeynep'e olan sevdasını gösterdiği sevda konulu türküyü bakıldığında değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme amacıyla yazar tarafından seçildiği düşünülebilir.

Aliş oyununun ilerleyen sahnelerinde Zeynep, Yunus Emre'nin bir şiiri ile sevdasını dile getirir. Zeliha, Aliş'i seven bir diğer genç kız olarak sevdasını Hacı Bayrâm-ı Velî'nin bir şiiri ile göstermektedir. Her iki genç kızın sevdasını ifade etme biçimi olarak Türk kültüründe önemli şahsiyetlere yer veren yazar, folklorun işlevlerinden eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla söz konusu şahsiyetleri kullanmıştır denebilir.

Hasan Mercan tarafından yazılan *Dağ Gelini* (1974) adlı oyunda düğün günü kadınlar gelin evinde türküler ve maniler söylemektedirler. Söylenen maniler de ezgiyle söylendiğinden bu bölümde değerlendirilmiştir. Söz konusu türküler folklorun işlevleri dikkate alındığında hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işleviyle yazar tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şerafettin Nebi'nin *Savaşçılar* (1981) oyununda Akif adlı gencin sevda konulu türküyü dile getirmesi folklorun işlevlerinden değerlere, toplum kurumlarının ve törelere destek verme işlevinde olduğunu söylenebilir. Yazar, bir gencin sevdasını Türk halk edebiyatı türlerinden sevda konulu bir türkü ile ifade ederek toplumsal değerlerin devamlılığını ve yeni kuşaklara aktarmayı amaçlamıştır denebilir.

Süreyya Yusuf tarafından yazılan *Ömrümün Tek Rüyası* (1969) adlı oyunda Esin, sevdasını sevda konulu bir türküyü dile getirir. Süreyya Yusuf tarafından

yazılan *Kahpe Dünya* (1973) adlı oyunda Esin aynı şekilde sevdasını türkü ile dile getirmektedir. Yazar bu şekilde folklorun değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme işleviyle söz konusu türküyü genç bir kız vasıtasıyla okuyucuya göstermiş olur.

Cemal Maksut tarafından yazılan *Mümine* (1972) adlı oyunda doğayı konu alan türküler dikkat çeker. Osman'ın söylediği türküden sonra yağmur yağmaya başlar. Bu bağlamda folklorun işlevleri dikkate alındığında eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılacak şekilde eğitilmesi işlevi ile doğayı konu alan bir türkü kullanılmıştır denebilir.

Şerafettin Nebi'nin yazdığı *Raşela* (1973) oyununda ilk olarak “Çala, Çal Kitarım” melodisiyle bir genç tarafından söylenen şarkı folklorun işlevleri bağlamında toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma amacıyla söylendiği görülmektedir. Şerafettin Nebi'nin *Savaşçılar* (1981) adlı oyununda ise aynı şekilde toplumsal ve kişisel baskılardan uzaklaşma işlevi ile bir gencin şarkı söylediği görülmektedir. *Savaşçılar* oyununun ilerleyen sahnelerinde Zeynep'in söylediği türküyle savaş ortamından uzaklaşmak isteyen gençler bir kez daha görülür.

İlhami Emin tarafından yazılan *Nasrettin* (1971) adlı oyunda yaşadığı kötü bir olay sonrası akıl sağlığı bozulan Fatma, acıklı türkü söylemektedir. Fatma oyun içerisinde iletişim biçimi olarak türkü söylemiştir. Fatma'nın söylediği türkülere bakıldığında folklorun işlevlerinden toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir amaç olarak türkülerin seçildiği tespit edilmiştir.

İncelenen K. Makedonya Türk tiyatrosu metinlerine bakıldığında türkü, şiir ve şarkıların tek bir işlevle oyunlarda var olduğunu söylemek yanlış olur. Eğlenme ve eğlendirme işlevinin yanında Türk toplumunun ortak hafızasını canlandırma ve kültürel kimliklerini koruma çabalarının bir parçası olarak görülmelidir. Böylelikle kültürel bağ ve değerlerin devamlılığını sağlama, kültürel kimlik oluşturma ve gelecek nesillere aktarma çabaları desteklemektedir.

Etik Beyan

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

Yazarlık Katkı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazarlar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Gönül Bektaş, “Üsküp’te Osmanlı Tiyatrosu”, *Mimar İst*, Mart 2015, 78-83.
- Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Akçağ Yayınları. Ankara 2019.
- Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001
- İlhami Emin, “Nasrettin” *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl VI, Sayı 59, 1971, s.29-76.
- Suat Engüllü, “Makedonya Türk Edebiyatı ve Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı”, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatı Antolojisi*, Cilt: 7, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 59-294.
- S. Kürşad Koca, *Bayram Balkanlarda Mahalli Bir Klasik (Behic İbrahim’in Hayatı-Sanatu-Eserleri)*, Yeni Balkan Yayınları, Üsküp 2017.
- S. Kürşad Koca, Balkan Türklerinin Yakın Dönem Kahramanları “Yücelciler”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 60, 2017, s.76-90
- Cemal Maksut, “Mümine”, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl VII, Sayı 64, Mart 1972, s.63-87.
- Hasan Mercan, “Dağ Gelini”, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl IX, Sayı 85, Nisan 1974, s.49-60.
- Şerafettin Nebi, “Raşela”, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl VIII, Sayı 78- Eylül 1973, s.19-29.
- Şerafettin Nebi, *Savaşçılar” Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl XVII, Sayı 155, Nisan 1981, s.77-107.
- Feyhan Ruşid, “Üsküp Türklerinin Somut Olmayan Kültürel Mirası”, (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne 2022.
- Risto Stefanovski, *Türk Tiyatrosu-Monografî*, (Çev: Melahat Ali), Kaleografik Doo, Üsküp 2009
- Hüseyin Süleyman, “Aliş”, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl XXV, Sayı 236, Mayıs 1989, s.55-89.
- Serdar Uğurlu, Büşra Yılmaz, “Makedon Türk Tiyatrosunda Aliş Oyununun Folklorik Unsurları.”. *UMAY Sanat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 2023, s28-65.
- Büşra Yılmaz, “Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Tiyatrosunda Kadın Merkezli Folklorik Bir İnceleme”, (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi), Bolu 2023.
- Süreyya Yusuf, “Ömrümün Tek Rüyası”, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl IV, Sayı 33-34, Şubat Mart 1969, s.80-87.
- Süreyya Yusuf, (1973). “*Kahpe Dünya*”, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*, Yıl VII, Sayı 79- 80-81, Ekim Kasım Aralık, 1973, s.154-163.